

ОГЛЯД МЕТОДИЧНИХ ОСНОВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Аннотація. В статті розглянуті методичні основи планування, організації та проведення практичних занять по фізичному вихованню дітей з порушеннями слуху. Представлені мета та основні напрями навчальної, а також корекційної роботи на заняттях по фізичному вихованню дітей з різними порушеннями слуху. Ключові слова: діти, порушення слуху, фізичне виховання, фізичні вправи, корекційна робота, навчальна робота, методика.

Максим Гопей, Батьківська Аліна Національний університет фізичного виховання та спорту України (Київ, Україна)

ОБЗОР МЕТОДИЧЕСКИХ ОСНОВ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

Аннотация. В статье рассмотрены методические основы планирования, организации и проведения практических занятий по физическому воспитанию детей с нарушениями слуха. Представлены цель и основные направления учебной, а также коррекционной работы на занятиях по физическому воспитанию детей с различными нарушениями слуха. Ключевые слова: дети, нарушения слуха, физическое воспитание, физические упражнения, коррекционная работа, учебная работа, методика.

Maxim Hopeny, Alina Batkivska National University of Physical Education and Sports of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS REVIEW OF PHYSICAL EDUCATION FOR CHILDREN WITH HEARING DISABILITIES

Summary. The article deals with methodical bases of planning, organizing and conducting practical lessons of physical education for children with hearing disabilities. Presents the aim and the main directions of educational and correctional work at the lessons of physical education for children with various hearing disabilities. Key words: children, hearing disorder, physical education, exercise, correctional work, educational work methodology.

Постановка проблеми і її зв'язок з науковими і практичними завданнями. Фізичне виховання дітей з порушеннями слуху — один з важливих напрямків корекційно-педагогічної роботи — знаходиться в тісному зв'язку з усіма іншими сторонами виховання і навчання [2, 7, 14]. Правильно організоване фізичне виховання дітей з вадами слуху створює основу для зміцнення їх здоров'я, розвиває активність, підвищує працездатність, стає базою для успішного проведення корекційно-виховної роботи, а знання методичних основ є головною умовою роботи педагога [7, 12]. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження фізичного і моторного розвитку дітей шкільного віку з порушеннями слуху виявили деякі особливості, що обумовлені зниженням слуху і порушенням діяльності вестибулярного апарату, і які виникли в результаті важких захворювань. Фахівцями встановлено, що у слабочуючих і глухих дітей з рано придбанними чи уродженими недоліками слуху статичні і локомоторні функції відстають у своєму розвитку [7, 16]. Саме ці дані стали підґрунтям для формулювання головних положень фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми з вадами слуху в процесі їх фізичного виховання. Постановка мети і завдань досліджень. Виходячи з усього вищевикладеного, нами було сформульовано наступне завдання наших досліджень: □ провести аналіз даних науково-методичної літератури щодо визначення методичних основ фізичного виховання дітей з вадами слуху. Методи та організація досліджень. Для вирішення поставлених завдань дослідження нами були використані наступні методи: аналіз і узагальнення даних спеціальної науково-методичної літератури, моніторинг інформаційних ресурсів мережі Інтернет, контент-аналіз теоретичних і

методичних робіт (монографій, навчальних посібників, методичних матеріалів), системний підхід. Проведені нами дослідження в даній області виконані відповідно «Зведеного плану НДР на 2016-2020 рр.» затвердженого у Національному університеті фізичного виховання і спорту України. Виклад основного матеріалу досліджень з аналізом отриманих наукових результатів. Гіподинамія, є однією з причин недостатнього розвитку деяких рухових якостей, викликає і збільшує порушення постави, плоскостопість у глухих і слабочуючих дітей [5, 9]. Фізичне виховання дітей з порушеннями слуху спрямовано на охорону і зміцнення здоров'я, гармонійний фізичний розвиток, загартовування дитячого організму, розвиток потреби в руховій активності, формування основних рухів і рухових якостей, корекцію і профілактику порушень фізичного розвитку. У процесі роботи з фізичного виховання реалізуються як загальні з масовими дошкільними завдання, так і специфічні, обумовлені наявністю своєрідності у фізичному і моторному розвитку дітей з порушеннями слуху [6]. Рішення оздоровчих завдань — зміцнення здоров'я дітей, сприяння їх фізичному розвитку і загартовування організму припускають систематичний контроль за здоров'ям дітей з боку педагогів і лікарів, проведення постійних медичних оглядів, правильну організацію режиму дня. Чергування різних видів діяльності, занять і відпочинку сприяє чіткій роботі організму. Режим кожної вікової групи побудований з урахуванням психофізичних особливостей дітей, у ньому регламентований час сну (11-годинний нічний сон і 1,5 — 2 години вдень), чотириразове харчування, ранкові і вечірні прогулянки (у цілому 3 — 4 години), вільні ігри дітей (близько 1,5 години), заняття [4, 11]. Зміцненню організму дітей, підвищенню стійкості до простудних і інфекційних захворювань сприяє загартовування. Його проводять з першого року перебування в дитячому садку дітей шляхом систематичних повітряних і водних процедур, обтирання й обливання ніг водою. Загартовуванню також сприяють перебування в добре провітрюваних приміщеннях і сон при відкритих фрамугах. Процедури, що гартують, проводяться з урахуванням

стану здоров'я дітей, перенесених захворювань, індивідуальних особливостей [1]. Формування основних рухів і рухових якостей - одна з основних завдань фізичного виховання дітей з порушеннями слуху. Навчання дітей правильній ходьбі, бігу, лазінню, стрибкам, метанню впливає на розвиток всього організму. Сформованість основних рухів забезпечує можливості розширення рухового досвіду, створює необхідну базу для оволодіння більш складними рухами. Для формування основних рухів використовуються вправи, що спрощують деякі умови їх виконання. У єдності з формуванням основних рухів розвиваються рухові якості: швидкісні, швидкісно-силові, удосконалюються просторовочасові орієнтування, рівновага, виховуються спритність, витривалість [8, 10]. Рішення корекційних завдань пов'язано з розвитком і тренуванням функції рівноваги, формуванням правильної постави, корекцією і профілактикою плоскостопості, розвитком дихання, координації рухів. Одним з важливих корекційних завдань фізичного виховання глухих і слабочуючих школярів є розвиток їхнього орієнтування в просторі. Для цього використовуються вправи, пов'язані зі зміною місцезнаходження дітей і розміщення інвентарю в залі, зміною напрямку й умов руху. Дітей необхідно навчати швидкому виконанню ряду рухів, розвивати їхню рухову реакцію в іграх, змінювати умови застосування сформованих навичок і умінь. Використання звукового супроводу на заняттях з фізичного виховання допомагає розвитку відчуття ритму, вібраційній чутливості, розрізненню повільних і швидких звучань, що, таким чином, сприяє розвитку слухового сприйняття [3, 16]. Фізичне виховання дітей пов'язане з розвитком мови і мовного спілкування. Виконання рухів супроводжується використанням мовних інструкцій викладачем. У залежності від віку дітей і етапу навчання вони пред'являються усно і письмово [13]. У процесі фізичного виховання в дітей розвивається довільна увага, вміння діяти по наслідуванню дорослому і по наочному зразку, а потім і самостійно виконувати вправи, орієнтуючись на словесні інструкції. Діти вчаться діяти в колективі, погоджуючи свої дії з діями інших дітей,

допомагати їм, виявляти ініціативу, самостійність, витримку в іграх і вправах. Досягнення успіху у виконанні завдань і вправ сприяє формуванню в школярів звадми слуху оцінки власних можливостей, позитивно відбивається на особистісному розвитку дитини. Важливе значення для подальшого фізичного розвитку здобуває формування у школярів інтересу до занять фізичним вихованням, участі в іграх, змаганнях [3].

Отже, фізичне виховання здійснюється" в процесі всієї корекційно виховної роботи. Фахівці відмічають, що сьогодні основними формами фізичного виховання є дітей з вадами слуху, окрім традиційних практичних занять є: ранкова гімнастика, рухливі ігри на прогулянках і в перерві між заняттями, фізкультурні хвилинки, фонетична ритміка [8, 15]. Структура занять по фізичному вихованню в спеціальних садках, як і в масових включає три частини: вступну, основну і заключну. В вступній частині важливо підготувати дітей до основного фізичного навантаження. Вступна частина містить у собі побудову, пояснення задач, ходьбу, короткочасний біг і нескладні вправи, які підготовлюють до виконання основного навантаження. В основну частину входять загальнорозвиваючі вправи, розвиток основних рухів і рухлива гра. Комплекс загальнорозвиваючих вправ складається з вправ для різних груп м'язів: вправи для м'язів шиї, плечового поясу і рук, для м'язів тулуба, ніг. У заключній частині пропонується легкий біг, спокійна ходьба, вправи на увагу, координацію рухів, підводяться підсумки [7]. Моторна щільність занять залежить від способів організації дітей. На заняттях з фізичного виховання використовуються фронтальний, поточний, почерговий і індивідуальний способи організації дітей. Під час проведення занять використовується наявне устаткування залу: гімнастична стінка, ослони, драбини, дошки, місток-гойдалка, стійки для стрибків, м'ячі, обручі, канат і ін. На заняттях у всіх вікових групах використовується звуковий супровід: удари в бубон чи барабан, що служать сигналом для початку і закінчення рухів, їх зміни, регулювання швидкості ходьби, бігу, частоти стрибків [15]. Основну увагу в роботі з дітьми молодшого шкільного віку

необхідно приділити розвитку рухової активності, формуванню довільної уваги, умінню наслідувати дій дорослого, формуванню навичок поведінки в залі, розвитку емоційно-вольової сфери. Формування основних рухів відбувається шляхом включення їх у доступній формі в зміст занять. Навчання ходьбі, бігу проводиться із включенням цікавих дітям ігрових моментів. Діти опановують різними видами стрибків (на місці, з поворотом, перестрибувати через мотузку, зістрибувати з дошки). Дітей також навчають повзанню, лазінню, перелітанням [3, 9]. У старшому шкільному віці важливо вчити дітей самостійно виконувати вправи не тільки за зразком, але і за словесною інструкцією. Рухові навички закріплюються в процесі підвищення складності вправ, збільшення темпу. У процесі корекційної роботи особлива увага приділяється ускладненню вправ для розвитку рівноваги, а також розвитку просторового орієнтування в процесі підбору спеціальних вправ і рухливих ігор. На цьому етапі навчання з метою досягнення високої моторної щільності занять найчастіше використовуються фронтальний, потоковий чи груповий способи організації дітей [6]. На різних етапах навчання використовуються такі методи, як показ, допомога, страховка, дії за словесною інструкцією, однак їх обсяг на різних роках навчання розрізняється [10]. Показ як метод навчання використовується в роботі і з молодшими школярами, і на заняттях зі старшими дітьми. У процесі показу дітям надається образ руху в його цілісному вигляді, без акцентування уваги на окремих елементах. Правильність показу, його точність — одне з важливих умов навчання. Недбала, неточна демонстрація рухів може спричинити неправильне відтворення дітьми. Для старших дітей рух може бути запропонований в розчленованому вигляді з метою навчання елементам техніки. Спостерігаючи за рухом, діти повинні добре його бачити, а також спостерігати за виконанням руху іншими дітьми. У роботі з молодшими дітьми, що мають порушення рівноваги і просторового орієнтування, важлива допомога викладача. Страховка використовується на всіх роках навчання при виконанні координаційно важких вправ, а також для

запобігання можливих травм [1, 12]. Відповідно до засвоєння дітьми рухів, що демонструвалися спочатку педагогом, діти починають відтворювати їх за словесною інструкцією. У залежності від віку дітей, їхнього рухового досвіду, стану слуху і мови вихователь використовує різні форми мови. Висновки та перспективи подальших досліджень. Огляд наукових даних дає можливість зробити наступні висновки про те, що одним зі шляхів залучення дітей з вадами слуху в активне соціальне життя і професійну діяльність, створення сприятливих умов для їх фізичної, психологічної і соціальної реабілітації є фізкультурно-оздоровча і спортивна діяльність. Створення можливостей для занять фізичним вихованням вселяє в дитину з встановленими порушеннями слухової функції оптимізм, сприяє її загальному розвитку. Саме фізична культура, фізичне виховання і спорт у силу впливу, що активно діють на організм, на підвищення рівня фізичної підготовки, розширення кола спілкування, стимуляції "духу змагання" розглядається як оздоровче середовище. У фізичному вихованні дітей з вадами слуху повинні широко використовуватися всі засоби системи фізичного виховання. Разом з тим вони повинні бути розроблені в строгій відповідності з корекційно-компенсаторними задачами з врахуванням кількості осіб, які займаються. Застосування засобів фізичного виховання з метою медичної реабілітації дозволяє знизити число і частоту загострень хронічних захворювань.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Авдеенко Е.С. Развитие музыкально-ритмических движений у слабослышащих учащихся младших классов: автореф. дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук: 13.00.03 / Е.С. Авдеенко. – М., 2010. – 18 с.
2. Афанасьєва О. С. Особливості функціонального стану сла- бочуючих дітей середнього шкільного віку з порушенням постави / О. С. Афанасьєва // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2012. – №3. – С. 111 – 113.
3. Байкина Н.Г. Физическое воспитание в школе глухих и слабослышащих / Н.Г Байкина, Б.В Сермеев. – М.: Советский спорт, 1991. – 64 с.
4. Бессарабов Н. С. Возрастная динамика двигательных способностей и их формирование на уроках физкультуры у глухих школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н. С. Бессарабов. – М., 1979. – 16 с.
5. Боскис Р.М. Глухие и слабослышащие дети / Р.М. Боскис // — М.: Советский спорт, 2004. — 304 с: ил. — (Золотые страницы сурдопедагогики).
6. Випасняк І.П. Соціальна інтеграція глухих дітей на основі рухової активності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02. «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / І.П. Випасняк. – Львів, 2007. – 18 с.
7. Гацоева Л. С. Соматичне здоров'я дітей зі зниженим слухом та його зміни під впливом експериментальної методики / Л. Гацоева // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. – вип. 13. – Вінниця, – 2012.- С. 18-23.
8. Голозубец, Т.С. Методика адаптивного физического воспитания глухих детей младшего школьного возраста с использованием креативных средств физической культуры: автореф. дис.... канд. пед. наук / Голозубец Т.С. - Хабаровск, 2005. - 23 с.
9. Горянская И.Ю. Особенности развития физических качеств детей с сенсорными нарушениями / И.Ю. Горянская // Материалы XI Между- нар. науч. конгресса «Современный олимпийский спорт и спорт для всех». – Минск, Беларуссия - 2007. – С. 221 – 224.

10. Засенко В. В. Проблема підготовки випускників шкіл глухих і слабочуючих до самостійного життя / А. В. Засенко // Інтеграція аномальної дитини в сучасній системі соціальних відноси: матеріали Всеукр. наук–практ. конф. – К., 1994. – С. 172–175..
11. Кріль І., Бубела О., Бенцак Р. Ефективність засобів бадмінтону в удосконаленні координаційних здібностей дітей з вадами слуху / Ірина Кріль, Олег Бубела, Роман Бенцак // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. Випуск 17. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; головний редактор В.М. Костюкевич. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2014.– С. 172-177.
12. Круцевич Т. Ю. Контроль в физическом воспитании детей, подростков и юношей / Т. Ю. Круцевич, М И. Воробьев. — К., 2005. — 196 с.
13. Круцевич Т. Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді / Т. Ю. Круцевич, Г. М. Безверхня, М. І. Воробйов (Україна). — № 53036; опубл. 11.01.2014, Бюл. № 1.
14. Таранченко О. М. Західноєвропейський контекст формування національних систем спеціальної освіти осіб з порушенням слуху/ О. М. Таранченко // Дефектологія. - Київ, 2012, N № 3.-С.40-45.
15. Шеремет М.К. Психо-мовленнєвий розвиток дітей із мовленнєвими порушеннями/М. К. Шеремет, Ю. В. Коломієць, В. В. Апухтіна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. -Київ:Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014,N Вип. 26.-С.268-272.
16. Webber J.F. Streetball for hearing loss students // CNI Review. — 2012. — Spring Vol. — P. 46-51.